

ZAFER DUYGU

Tarihçi, yazar ve akademisyen Zafer Duygu, Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden yüksek lisans ve doktora dereceleri almıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Duke University Religious Studies Bölümü'nde Post-Doktora yapmıştır. 2017 yılında Felsefe ve Din Bilimleri alanında Doçent olmuştur. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Dinler tarihi alanında kaleme aldığı kitap ve makalelerle, yurt içinde ve dışında verdiği konferans ve seminerlerle ve katıldığı televizyon ve radyo programlarıyla tanınmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır. Kitaplarından bazıları şöyledir:

- Meryem Oğlu İsa Nasıl Tanrılaştırıldı?
- Mesih'in Peşinde: Antik Çağ Hristiyanlığında Mezhepler ve İnanç Akımları
- İsa, Pavlus, İnciller: Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?
- İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler
- İnciller Güvenilir Metinler midir? Metodolojik ve Karşılaştırmalı Analizler
- Hristiyanlık ve İmparatorluk: Geç Antik Çağ'da Kilise-Devlet İlişkileri ve Kristoloji Paradigmaları
- Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antik Çağ: Hristiyanlık, İslam, Siyasi Tarih
- Nikomedeia ve Hristiyanlık: İlk Beş Yüzyıl
- Süryanilerde Tarih Yazıcılığı
- Süryaniler: Kimlik, Din, Literatür (ed., Kutlu Akalın ve Umut Var'la birlikte)
- Kristolojiye Giriş (ed., Kutlu Akalın'la birlikte)
- Süryani Literatürü (ed., Kutlu Akalın'la birlikte)

X : @DuyguZafer

Academia : <https://deu.academia.edu/ZaferDuygu>

Zafer Duygu

İNCİLLER GÜVENİLİR METİNLER MİDİR?

İNCİLİLER GÜVENİLİR METİNLER MİDİR?

III KUTADGU / KÖK - İNANÇ - HRİSTİYANLIK

Yayınevi Editörü : Ramazan Serhat Aslan
Yayın Yönetmeni : Muhammed Yasin Can
Yayınevi Ser. Nu. : 53697

ISBN | 978-625-95162-6-4

Kutadgu Yayınları'nın 25. eseridir.

Zafer Duygu tarafından kaleme alındı.
İsmail Özcan editörlüğünü üstlendi.
Ahmet Balatlı son okumasını gerçekleştirdi.

Kapak Ömer Faruk Yıldız tarafından tasarlandı.
Mizanpaj Bilal Şenel tarafından yapıldı;
metinde 11 punto Baskerville fontu kullanıldı.

1. Baskı, 1. Edisyon, Aralık 2024, İstanbul

İlk baskı, Düşün Yayınları, 2019

© Eserin tercümeden doğan yayın hakları Kutadgu Yayınları'na aittir.

Baskı, Özkaracan Matbaacılık (Mat. Ser. Nu: 45469)

III KUTADGU

Aziz Mahmud Hüdayi Mah. Tepsi Fırını Sok. No:9/3
Üsküdar/İstanbul
0 850 304 17 58
kutadgu.com.tr
iletisim@kutadgu.com.tr
@kutadgu_m (twitter, instagram, youtube)

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	9
Teşekkür	11
Önsöz	13
GİRİŞ: İSA VE “KAYNAKLAR PROBLEMİ”	27
I ANTİK ÇAĞ'DA İNCİL ELEŞTİRİSİ	53
I. Antik Çağ'da Paganların İncil Eleştirisi	63
1. Celsus (2'nci Yüzyıl): Λόγος Ἀληθής (Gerçek Söz)	72
2. Porphyrios (y.233-y.305): Κατὰ Χριστιανῶν (Hristiyanlara Karşı)	79
3. İmparator Iulianus (331-363): Κατὰ Γαλιλαίων (Celilelilere Karşı)	84
II. Antik Çağ'da Hristiyan Dünyada İncil Tartışmaları	91
1. Genel Gözlemler	91
2. Markion (y.85-y.160): Τὸ Εὐαγγέλιον Τοῦ Χριστοῦ (Mesih'in İncili)	100
3. Tatianus (y.120-y.180): Τὸ Διὰ Τεσσάρων Εὐαγγέλιον (Dörtlü Aracılığıyla İncil)	108
4. Origenes (184-253): ὑπόνοια (Gerçek/Derin Anlam) Merkezli Hermeneutik	116
5. Augustinus (354-430): De Consensu Evangelistarum (İncil Yazarlarının Harmonize Edilmesi)	129
6. Iulius Africanus (y.160-y.240) ve Iohannes Khrysostomos (349-407)	136

II KİTAB-I MUKADDES ELEŞTİRİSİ VE İNCİLLER	141
I. Metin Eleştirisi ve İnciller	155
1. Metin Eleştirisinin Teorisi ve Yöntemi	155
2. Metin Eleştirisinin Kapsamı	160
3. Metin Eleştirisinin Ortaya Koyduğu Sonuçlar	169
II. Tarihsel Eleştiri ve İnciller	197
1. Kaynak Eleştirisi	206
2. Form Eleştirisi	220
3. Redaksiyon Eleştirisi	243
III SİNOPTİK PROBLEM VE İNCİLLER	251
I. Sinoptik Problem'in Tanımı	255
1. Sinoptik İnciller Arasında Uyum ve Uyumsuzluklar Meselesi	258
2. Yuhanna İncili'nin Sinoptik Kapsamın Dışında Kalması	272
II. Sinoptik Problem'in Çerçevesi	281
1. Sinoptik Problem'in Teorisyenleri	281
2. Başlıca Çözüm Önerileri	314
III. "Markos'un Önceliği" Özelinde İncillerin Tahrifi	331
1. Markos'un Önceliği Teorisinin Temel Argümanları	331
2. "Markos'un Önceliği" ve Redaksiyon Eleştirisi	347
 Sonuç: İncillere Güvenilebilir mi?	369
Kaynakça	375
Kavramlar Dizini	399
Yer Dizini	405
Şahıs Dizini	407
<i>Atıf ve Bilgi Sayfası</i>	420

Kısaltmalar

- 1. Apol.* Iustinus (Justin Martyr), *Birinci Apologia* (ANF'da)
- 1. Clem.* Clemens, *Korintlilere Birinci Mektup* (ed. Ehrman)
- Adv. Haer.* Irenaeus, *Adversus Haereses* (*Sapıklara Karşı*, 2'nci yüzyıl)
- Ag. Chr. Porphyry's Against the Christians* (Hoffmann, terc. ve sunum)
- Apoc.* Macarius Magnes, *Apocritus* (Hoffmann, terc. ve sunum) ANF
- Ante Nicene Fathers* (ed. P. Schaff)
- AÜ Ankara Üniversitesi
- Alm. Almanca
- bk. Bakınız, bakılabilir
- C. Cilt
- C. Cels.* Origenes, *Contra Celsum* (Chadwick, terc. ve sunum)
- DBCI Dictionary of Biblical Criticism and Interpretation* (ed. Porter)
- De Cons. Evan.* Augustinus, *De Consensu Evangelistarum*
- DNTT The New International Dictionary of New Testament Theology* (ed. Brown)
- ed. Editör
- eds. Editörler
- Fr. Fransızca
- Gstcs J.J. Griesbach: Synoptic and Text-Critical Studies* (eds. Orland Longstaff)
- haz. Hazırlayan, hazırlayanlar
- Hist. Eccl. Historia Ecclesiastica* (*Kilise Tarihi* ismini taşıyan eserler)
- İA İslam Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı)
- İFD İlahiyat Fakültesi Dergisi*
- İng. İngilizce
- İşler Elçilerin İşleri Kitabı (Yeni Ahit'te)

JBL Journal of Biblical Literature (periyodik akademik dergi) Lat.
Latince

Lit. Literal olarak

Lk Luka İncili

Mk Markos İncili

Mt Matta İncili

M.Ö. Milattan önce

M.S. Milattan sonra

NTest. Neotestamentica (periyodik akademik dergi)

NTS New Testament Studies (periyodik akademik dergi) *Nov. Test. Novum Testamentum* (periyodik akademik dergi) *NPNF Nicene and Post Nicene Fathers* (ed. P. Schaff)

ODCC The Oxford Dictionary of the Christian Church (Cross- Livingstone)

Or. Ad Graec. Tatian, Oratio Ad Graecos (İngilizce terc. ANF, C. 2)

Pan. Epiphanius, Panarion

PLRE Jones-Martindale, The Prosopography of the Later Roman Empire (3 cilt)

RLAP Religious of Late Antiquity in Practice (ed. R. Valantasis)

s. Sayfa

S. Sayı

SBE Sosyal Bilimler Enstitüsü

Süry. Süryanice

ss. Sayfaları arasında

TDV Türkiye Diyanet Vakfı

TJR The Journal of Religion (periyodik akademik dergi) terc. Tercüme, tercüme eden, tercüme edenler

vd. Ve devamında

y. Yaklaşık olarak

Yuh Yuhanna İncili

Yun. Yunanca

Teşekkür

Bu eser, Hristiyanlığın erken dönemi ve İnciller hakkında uzun zamandır yaptığım okumaların ve çalışmaların neticesinde ortaya konulmuştur. Bununla beraber, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'ndan (TÜBİTAK) temin ettiğim destek (2219-Yurt Dışı Araştırma Bursu) kapsamında Amerika Birleşik Devletleri'nin North Carolina Eyaleti'ndeki Duke Üniversitesi'nde yaptığım araştırmaların da esere önemli katkısı olmuştur. Bu nedenle TÜBİTAK'a; ayrıca bu kurumun ilgili birimlerinde her türlü sorunumla yakından ilgilenen çalışanlara teşekkür etmek üzerimdeki bir borcun ifasıdır.

Duke Üniversitesi'nin Religious Studies Bölümü'nde, bu projenin gözetmeni olan; aynı zamanda alanın dünya çapında önde gelen araştırmacıları arasında da yer alan Mark Goodacre'm yakın ilgisini ve desteğini gördüm. Prof. Dr. Goodacre'a ve onun şahsiyetinde Duke Üniversitesi'nin yardımsever personeline müteşekkirim. Bu satırlarda Lisa Giragosian, Marissa Lane ve Holly Rich isimlerini bilhassa zikretmek isterim.

Kıymetli dostum ve meslektaşım Dr. Kutlu Akalın kitabın hem son okumasını yapmış, hem de Yunanca çevirileri kontrol etmiştir. Değerli meslektaşlarım Doç. Dr. İzzet Çıvgın, Prof. Dr. Muhammet Tarakçı, Dr. Zekai Erdal, Doç. Dr. Yasin Meral, ayrıca Prof. Dr. Mahmut Aydın, taslak metni okuyup kıymetli görüşlerini benimle paylaşmışlardır. Prof. Dr. Beyhan Kanter ise eserin imla ve dil bilgisi yönünden daha iyi olabilmesi için emek harcamıştır. İsmi geçenlere bu satırlarda bir kez daha teşekkür ederim.

Beni, North Carolina’da da yalnız bırakmayan kıymetli eşime, oğlum Aren’e ve Ayşe Dönmez Hanımefendi’ye; Türkiye’den desteklerini eksik etmeyen anneme, babama, bütün aileme ve dostlarıma; varlıklarıyla ve destekleriyle çalışma azmimi arttıran Mardin’deki öğrencilerime en içten dileklerimi yolluyorum.

Nihayet; akıl ve beden sağlığı lütfeden Allah’a şükürler olsun.

Önsöz

Müslümanlar, Meryem oğlu İsa’ya büyük saygı duyarlar. Onun, “Mesih” ve büyük bir “peygamber” olduğuna inanırlar. İsa’nın yaratılış itibarıyla diğer insanlardan farklı olup “babasız” doğduğuna; yaşamı boyunca İsrailoğulları arasında birçok mucizeler yaptığına kanidirler. Ama tüm bunlara karşın, İsa’yı da tıpkı diğer insanlar ve peygamberler gibi yalnızca ve yalnızca “beşer” ve “kul” olarak görürler. Müslümanlar, İsa’ya “İncil” adında “kutsal” bir “kitap” in (diril)diğine de iman ederler. Ve geleneksel olarak bu İncil’i, Allah katından insanlara gönderilen dört büyük kitaptan birisi olarak değerlendirirler.

Müslümanların İncil’in mahiyeti ve içeriği hakkındaki bilgileri Kur’an-ı Kerim’e dayanır, ama aynı zamanda azdır. Zira Kur’an, bu konuda yeterli gördüğü kadar bilgi vermektedir. Buna göre İncil, Allah katından İsa’ya nazil olmuştur (Al-i İmran, 3, 45; Maide, 46). Ancak sonraki yüzyılların verilerine bakılırsa, bu İncil ya hiçbir zaman yazıya geç(iril)memiş “sözlü ayetler bütünü”dür ya da belki İsa Dönemi’nde ve/veya hemen sonrasında “yazılı metin” şeklinde küçük bir çevrenin elinde bulunmuş olabilir. Her iki hâlde de, İncil(ler) in sayısı “dört” veya herhangi başka bir rakamla değil, yalnızca ve yalnızca “bir” ile ifade edilmelidir. Bu İncil, İsa’ya bizzat Allah tarafından öğretilmiştir. (Al-i İmran, 48; Maide, 110). Önceden Musa’ya vahyedilen Tevrat’ı tasdik etmektedir (Maide, 46). Kur’an, İncil’i “insanlara hidayet aracı” olarak tanıtmaktadır. Ayrıca onun, “öğüt” niteliğinde içerik taşıdığını belirtmektedir (Maide, 46). Aynı doğrultuda, Allah’ın bazı vaat ve hükümleri de bu İncil’de yer almaktadır. İncil,

İsa'dan sonraki bir tarihte insanlık ailesine yeni bir peygamber gönderileceği haberini “müjde” olarak bildirmektedir. Üstelik o peygamber, İslam inancında “son peygamber” tabir edilen Muhammed'dir (Araf, 157). Bir başka deyişle İsa, Muhammed'i önceden bildirmektedir. Sonuç olarak, Müslümanların Kur'an'da geçen İncil hakkında bildikleri ana hatlarıyla bu şekilde özetlenebilir.

Buna karşın Hristiyan dünyada “İncil” algısı bambaşkadır. Hristiyanlar, Kur'an-ı Kerim'de anlatılan türde bir İncil'e inanmazlar. Geleneksel Kilise'ye göre “İncil” veya “Müjde”, ne Allah'ın İsa'ya nazil olan ayetleridir, ne de yalnızca İsa'nın sözlerinden oluşmaktadır. Üstelik bu İncil'de sonraki bir peygamberin “müjde”lendiği düşüncesinin de Hristiyan dünyada karşılığı yoktur. Paulus'un şekillendirdiği geleneksel Hristiyanlığın İncil algısında “asli günah” denilen öğreti belirleyicidir. Buna göre, insanlık ailesi, Âdem'in cennetten kovulmasına neden olan kabahati yüzünden (“asli”) günaha bulaşmıştır. Nesilden nesile aktarılan ve binlerce yıl boyunca varlığını sürdüren bu günah ise ancak ve ancak Mesih'in gelişi ve ölümüyle beraber ortadan kalkmıştır.

İşte bu bağlamda, Kilise'ye göre “Müjde” ya da “İncil”; “Tanrı Oğlu” Mesih'in “çarmıh üzerinde” kanını döküp acılar çekerek ölümü ve bunun sonrasındaki dirilişi sayesinde insanlık ailesinin “asli günah”tan aklandığına, Tanrı'yla barıştığına ve artık “kurtuluş” elde ettiğine dair “iyi haber”dir. Bu “iyi haber”i duyanlardan buna iman etmeleri beklenmektedir. Eğer iman ederler, yani Kilise'nin bir üyesi olurlarsa, Mesih'in ölümünün kendilerine “ebedi kurtuluş” getireceği söylenmek istenmektedir. Bu çerçevede burada “kozmetik” boyutlu “ilahi” bir program gündeme gelmektedir. Çünkü Kilise'ye göre “ilahi Mesih” statüsündeki İsa, söz konusu

kurtuluş (σωτηρία *sōtēria*) düşüncesinin merkez ögesi olmaktadır. Bu doğrultuda İsa Mesih insanlığa herhangi bir “kitap” getirmemiş; sonraki nesillere hiçbir “metin” bırakmamıştır. Peki ama neden? Çünkü “ilahi” Mesih'in, bu dünyada insanlar arasında “tam insan” suretinde ete kemiğe bürünüp beden alması (*incarnatio*); doğumundan ölümüne kadar mucizelerle dolu yaşamının ardından kendi kanını, bedenini ve yaşamını feda ederek insanlığın ta Âdem'den beri taşımakta olduğu “asli günah”a kefarete teşkil etmesi; bir başka deyişle, merhametli ve yüce Tanrı'nın kozmik bir plan dâhilinde ve insanlıkla yeniden barışabilmek amacıyla “kendisi gibi” ve “kendisinden” olan “Oğul”u tıpkı Yahudi geleneğindeki “Fısıh Kuzusu” gibi bir tür “kurban” olarak ölümlü insanlar arasında ölümüne feda etmesi, insanlık ailesi ile Tanrı arasında başlangıçtan itibaren mevcut buzların eridiğine, yani küskünlüğün giderildiğine, Tanrı'nın insanları bağışladığına yorumlanmaktadır. Hristiyanlar, İsa'nın ölmesinden bir süre sonra ilk defa Paulus tarafından gündeme getirilen böyle bir öğretiye inandıkları için, onların İncil'i bu “kurtuluş”un haberi; daha doğrusu bu haberi yayan, duyuran, bunun öyküsünü, yani “Mesih'in kurtuluşa vesile olan hikâyesini” nakleden “anlatılar” ve/veya “metinler” olmaktadır. Bu takdirde Hristiyanların algısındaki “İncil”; açıkça ve basitçe, “beden almış” olan “ilahi” ve “Tanrı Oğlu” Mesih'in “çarmıh” ve “diriliş” öyküsüdür. İşte bu nedenle bugün Yeni Ahit'te yer alan geleneksel dört İncil, Mesih'in “çarmıhı” ve “dirilişi” öyküsünü bazen paralel şekilde, bazen de bazı açılardan farklı şekilde anlatıp açıklayan metinlerdir. Üstelik Hristiyanlar için “kurtarıcı” olan Mesih, ne Musa ne de başka emsalleri gibi “Tanrı Elçisi” bir “peygamber”dir. Fakat Mesih, getirdiği mesajın aynı zamanda bizzat sahibi de olan “tanrısal” bir varlık kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Hristiyan

dünyanın inandığı İncil'in Müslümanların iman ettikleri İncil ile hiç benzerliği yoktur.

Yukarıdaki anlatım ışığında, Müslümanların ve Hristiyanların “İsa” ve “İncil” gibi en temel ortak meselelerde bile bambaşka düşünceler taşıdıkları gün gibi açıktır. Elbette burada her iki taraf açısından da ellerindeki “kutsal” metinler veya inançları belirleyici olmaktadır. Bununla beraber tarihsel araştırmalardan hareketle bu tartışmalara yeni boyutlar kazandırmak öyle kolay bir uğraş da değildir. Peki ama neden? Birinci olarak; Müslümanların algılayışlarındaki gibi bir “İncil”, metin olarak hem tarihte hem de günümüzde ortada yoktur. İkinci olarak İsa'ya gelince; o, tıpkı son peygamber dışındaki öteki peygamberler gibi, varlığıyla yokluğu bile tartışılacak derecede karanlıkta kalmış bir tarihsel şahsiyettir. İşte bu nedenle, yani mecburen, tarih boyunca İsa ve İnciller konularında daha ziyade dinlerin ve inanç geleneklerinin verdikleri bilgiler sınır görevi görmüştür.

Yine de bu sınırı geçmek ve söz konusu tartışmaların çerçevesini genişletmek mümkündür. Çünkü basitçe “çarmıha gerilme öyküsü” olan İnciller, hatta Hristiyanlığın iki bin yıllık geçmişinde belirli dönemlerde “İncil” diye tanımlanan veya İncillere benzeyen öteki bazı metinler bugün eldedir. Bu İncillerin sayısı çoktur; “on”larla veya belki “yüz”lerle ifade edilebilir. Bilindiği gibi geleneksel Kilise bunlar arasında dört tanesini esas almaktadır. Ancak hem İncillerin sayısına hem de hangi İncillerin “mutlak doğru” olduğuna dair bugünkü kanaatler, 2'nci yüzyıldan 4'üncü yüzyıla kadar Kilise bünyesinde yaşanan uzun tartışmalarla belirlenmiştir. Buna göre, 2'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, yani İsa'dan yaklaşık bir buçuk asır sonra “Matta”, “Markos”, “Luka” ve “Yuhanna” diye tanımlanmaya başlanan dört ayrı “çarmıh öyküsü”ne “kutsal metinler” olarak iman

edilmesi Hristiyanlığın en temel gereklerindedir. Bu metinlerden her biri, Hristiyanlığın “kurtuluş” mesajını; yani “Tanrı Oğlu” ve “Kurtarıcı” Mesih'in “çarmıh” ve “diriliş” haberlerini ihtiva etmektedir. Kilise'nin geleneksel anlayışına göre bu dört İncil, “kutsal” metinlerdir. Bu İnciller Kutsal Ruh'un aracılığıyla; yani “ilahi vahiy” karakteriyle ortaya konulmuşlardır. Bu nedenle bunlar, ancak ve yalnızca “mutlak doğruları”, “yanılmaz gerçekleri” ihtiva eden, “bozulmamış” ve dahi “bozulması olanaksız” metinlerdir. İlk bakışta burada garipsenecek bir iddia da yoktur. Zira eğer İnciller gerçekten de “kutsal”, yani “vahiy ürünü” metinler ise, garipsenmesi gereken bu metinlerde “yanılmaz” gerçeklerden daha başka şeyler görmek ve bulmak olacaktır.

Müslümanların “İncil” anlayışında daha ileri bir safha da bulunmaktadır: İncil, Peygamber İsa'ya in(diril)mekle kalmamıştır; sonradan Hristiyanlar tarafından “tahrif ” edilmiştir. Peki, ama bu “tahrifat” söyleminden ne anlamak gerekir? İslam dünyasında İncil'in ya metninde yapılmış veya metnin yorumu itibarıyla gerçekleşmiş kesin bir “tahrifat” söylemi her daim canlıdır. Bu söylemde, özetle, Allah'ın İsa'ya vahyettiği “özgün” mesajların “metin”, “anlam” ve “bağlam” itibarıyla İsa sonrası dönemde ve süreç içinde bozulduğu, yani zamanla kendi “özgün” karakterinden koparıldığı kastedilmektedir. Kısaca, Kur'an'a ve Müslümanlara göre Hristiyanların “Allah'tan ve Mesih'ten geldiği” zannıyla tabi oldukları temel öğretilerin kaynağı ne Allah'tır ne de İsa'dır.

İslam dünyasında Hristiyanlığa dair başka bir yaygın düşünce, “İnciller” meselesini dolaylı şekilde ilgilendirmektedir. Bu düşünceye göre, “Hristiyanlık” da “tahrif ” edilmiş bir dindir. Bu söylemin dayanağı olan Kur'an ayetleri birçok örnekte Allah'ın İsa vasıtasıyla gönderdiği mesajların

zamanla bozulduğundan; kendisini “Hristiyan” tabir edenlerin kendi din adamlarını ve geleneklerini izlemek suretiyle içine düştükleri “yanlış öğretiler”den; onların Allah’a, İsa’ya ve Meryem’e dair “kabul edilemez” iddialarından; hatta İsa’nın bile kıyamet günü Allah’ın huzurunda kendisi ile Hristiyanların “tevhit” sınırlarını ihlal eden “bozulmuş” öğretileri arasına mesafe koyup bu konuda mesuliyet kabul etmeyeceğinden bahsetmektedir. Bu bağlamda İslam’a göre Hristiyanlık, “Allah katında özgün ve yegâne muteber din” olan “tevhit”in “bozulmuş” şeklidir. Hristiyanlar, Kur’an’da bir yanda bu “bozulmuş” dinin taraftarları olarak eleştirilmekte; diğer yanda ise Müslümanlarla “tevhit” anlayışı paydasında “birlik” olmaya çağrılmaktadır. Peki, ama bu konunun “İncil” tartışmaları özelinde önemi nedir? Hem Kur’an hem de Müslümanlar, Hristiyan dogmasını “bozulmuş” saydıklarına göre; geleneksel dört İncil “bozulmuş” öğretilerin belirli oranda zeminini teşkil ettiğine göre; örneğin “çarmıh öyküsü” olan İncillerin aksine Kur’an İsa’nın çarmıhta ölmediğini açıkladığına göre; örneğin Kur’an İsa’yı yalnızca “beşer” diye tanımlarken Yuhanna İncili onu daha birinci cümlesinde “ilah” ilan ettiğine göre; geleneksel dört İncil’in Kur’an’dan veya İslam dünyasından “geçer not” alması mümkün değildir. Dolayısıyla, dört İncil Müslümanlar tarafından ne “kutsal metinler” olarak görülebilir, ne de bunların “yanılmaz gerçekleri” anlatan kitaplar şeklinde tanımlanması mümkündür. Özetle; Kur’an’da bugünkü dört İncil’i ismen ve doğrudan zikrederek eleştiren herhangi bir ayet yok ise de, Hristiyanların İncillere yönelik “ilahi vahiy” iddialarının Kur’an’da veya İslam dünyasında hiçbir karşılık bulmadığı gün kadar açıktır.

İşte burası hakikaten önemli bir noktadır. Zira bu bağlam içinde, şimdi, artık, Hristiyanların “kutsal metinleri”

hakkında tarihsel açıdan birtakım yargılara ulaşmak mümkün görünmektedir. Bunu mümkün kılan şudur: İnciller, Paulus tarafından şekillendirilen Kilise’nin “Kurtarıcı-Mesih” öğretisine dayanılarak “sonradan” oluşturulmuş metinlerdir ve sonraki Hristiyan nesiller için Kilise’nin “Kurtarıcı-Mesih” öğretisi Yeni Ahit’in başka metinleriyle beraber geleneksel İncillere ve bu İncillerde geçen “çarmıh öyküleri”ne dayanmaktadır. Ve bu metinler, Yeni Ahit’e girdikleri “en son varyantları” itibarıyla bugün eldedir. Öyleyse, bu metinlere bağlı olarak Hristiyanlığın İnciller ve İsa hakkındaki kabulleri sorgulanabilir. Örneğin şöyle düşünelim: İnciller “güvenilir” bilgiler veren “sağlıklı” metinler midir? İsa kendisini, Yuhanna denilen İncil metninde tasvir edildiği gibi “beşer üstü” ve “tanrısal” bir varlık olarak tanımlamış mıdır? Eğer tanımlamamışsa, İsa’nın “Yuhanna” adını taşıyan havarisi onu niçin böyle nakletmiştir? Yoksa nakletmemiş midir? Acaba “dördüncü İncil” havarı

Yuhanna tarafından yazılmamış mıdır? O hâlde bu İncil niçin “Yuhanna” diye tanımlanmaktadır? Bu ve benzeri yüzlerce sorunun yanıtı “inanç bağlamı dışında” bilimsel bir çerçevede nasıl verilebilir? Bir başka deyişle, bu doğrultuda yapılacak analizler hangi koşullar altında “bilimsel” hüviyet kazanabilir?

Elinizdeki kitap çalışmasının odak noktası işte tam da burasıdır. Bu eserde “İnciller”; yani “Mesih” tabir edilen İsa’nın “kurtuluş” getirdiği ileri sürülen “çarmıh ve diriliş öyküleri”, rasyonel perspektiften analiz edilmektedir. Mesih merkezli Hristiyan inancının tarihsel düzlemde hangi ölçüde “sağlıklı” olduğu sorusu İncil metinlerine bağlı olarak tartışılmaktadır. İsa’nın ve “gerçek” havarilerin söz konusu İncillerde “gerçekle uyumlu” anlatılıp anlatılmadıkları sorgulanmaktadır. Bugünkü Hristiyanlığa dayanak oluşturan

zeminin yapısı tahlil edilmeye çalışılmaktadır. Özetle; burada, İncillerin tarihsel açıdan “güvenilir” olup olmadıkları sorusu yanıtlanacaktır. İncillerin “kaynak metinler” olarak değerleri tartışılacaktır. Bütün bu tartışmalar dogmatik ve teolojik şablonların dışında kalınarak “bilimsel” çerçevede yapılacaktır. Zira bu kitap “akademik” olma iddiası taşımaktadır ve burada “bilimsel” yargılara ulaşmak hedeflenmektedir. Bilim dünyasında çok zamandır kabul edildiği gibi esas olan, “bilimsel metotların” kullanılmasıdır. Bu bağlamda bu eser, aynı zamanda bu bilimsel metotlara dair bir çalışmadır. Burada amaçlanan; İnciller konusunda elle tutulur, gözle görülür, somut ve delayı- sıyla bilimsel sonuçlara varabilmektir.

Bu eser, *İnciller Güvenilir Metinler midir?* adını taşımaktadır. Bu başlık, eser kapsamında “İnciller” konusuyla bağlantılı birçok farklı ögenin bahis konusu olacağını henüz baştan belli etmektedir. Bu öğeler, ulaşılacak yargılar hakkında bize fikir veren bağlamlar ve daha da önemlisi bu yargılara ulaştıran yöntemsel “araç”lardır. Dolayısıyla bu “araç”lar da bu eserde mümkün merteye tanımlanacak, anlatılacak ve örneklendirilecektir.

İnciller, elbette bu eserin öncelikli konusudur. Burada, geleneksel dört İncil hakkında bazen tarihsel bilgiler verilecektir; ama bundan daha fazla İncil metinleri belirli bilimsel metotlar ışığında incelenecek ve bununla bağlantılı yorumlanacaklardır. Bu düzlemdeki anlatımlar, İncillerin yapısı, karakteri, amaçları ve mesajları gibi hususlarda; ayrıca bu metinlerin “güvenilir” olup olmadıkları noktasında okura farklı açılardan perspektifler sunacaktır.

İkinci önemli bağlam, “Kitab-ı Mukaddes Eleştirisi”; Hristiyan “kutsal” metinlerinin ve ayrıca konumuzla ilgili olarak İncillerin belirli yöntemlerle okunup yorumlanması anlayışının ifadesidir. Batı’da bu yeni paradigma ışığında yapılan

çalışma ve araştırmaların neredeyse iki yüz yıllık bir tarihi vardır. Türk akademisi ise bugüne kadar bu konuya pek az ilgi göstermiştir. Buna göre, özellikle “metin eleştirisi” ve “tarihsel eleştiri” denilen; ayrıca bu ikinci disiplin kapsamında “kaynak eleştirisi”, “form eleştirisi” ve “redaksiyon eleştirisi” gibi başlıklar altında geliştirilen temel yöntemler bu kitapta tanıtılacaktır. Bilim insanlarının İncil metinlerini bu yöntemler ışığında okuyarak ulaştıkları neticeler de burada nakdedilecektir.

Üçüncü önemli bağlam, “Sinoptik Problem”; Batı’da 18’inci yüzyıl sonlarından itibaren önemli bir araştırma disiplini ve İncil metinleri üzerinde etkili neticeler ortaya koymaktadır. Sinoptik Problem, Türk akademisinde büsbütün boş bırakılmış bir alandır. Geleneksel İncillerin “Sinoptik İnciller” denilen ilk üçü arasındaki metinsel bağlantıları sorgulayan; bilimsel metotlar ışığında bu ilişkileri yorumlayan; buradan çok mühim birtakım sonuçlara ulaşan Sinoptik Problem disiplini, bu eserde; tarihsel gelişimi, ona şekil ve yön veren teorisyenleri, ortaya konulan çözüm önerileri; bilhassa “Markos’un Önceliği Hipotezi”nin “redaksiyon eleştirisi” yöntemiyle birlikte işlevsel kılınması çerçevesinde ele alınacaktır.

Bunlara ilaveten, “İnciller” meselesi özelinde konunun önem taşıyan başka bir boyutu ise Antik Çağ tartışmalarıdır. Zira burası, İnciller hakkında sonraki yüzyıllarda da süren ve modern dönemle birlikte bilimsel disipline dönüşen bütün tartışmaların köklerini anlamamıza yardımcı olacaktır. Bazı pagan yazarların İncillere dair eleştirilerini; bazı Hristiyan düşünürlerin İncillere ilişkin kendilerine has tasarruflarını; ayrıca diğer bazı Hristiyan yazarların da İncillerin sorunlu yapısı hakkındaki yorumlarını ihtiva edecek böyle bir kompozisyon, bu eserin “birinci bölüm”ünde okura takdim